

Budova městské knihovny v Praze opět první!

Název emise: Technické památky -

Budova Městské knihovny hl. m. Prahy

Den vydání: 21. února 2018

Hodnota: A (ke dni vydání 19 Kč); č. 961 (ČP)

Rozměr známkového obrazu: 23 x 40 mm

Výtvarný návrh: Jan Kavan

Druh tisku: plnobarevný OF

Papír: fil-an-OF; **Tisk:** PTC Praha

Tisková forma: 4x 50

Náklad: 750 tis.

Rytec FDC: Bohumil Šneider

FDC: OTP v barvě černé

Tisk: PTC Praha; **Náklad:** 3.400

právě díky digitalizování historických publikací ve světových knihovnách a mohl je pak použít v článku v loňské červnové Filatelii.

Přes moderní možnosti však knihovny v klasické podobě nezmizely a hned tak asi nezmizí. Ne všichni čtenáři se chtějí nechat připravit o možnost čtení v „papírové“ podobě, prožitek z toho, když držíte svazek v rukách a listujete jím, obrazovky počítačů a mobilních telefonů každému nenahradí. Pak je tu nezanedbatelná otázka autor-ských a vydavatel-ských práv, která budila rozepře už v oblasti povinných výtisků

odváděných knihovným vydavateli, a ještě palčivější je v případě knihoven digitálních. Autorské právo v Evropě totiž až nevyváženě straní právě autorům a držitelům práv, jejichž zájmy hájí doslova přehnaně a neproporčně ve srovnání s právy jiných osob v dalších oborech, takže „americké“ snahy o volné zpřístupnění děl jsou s ním v naprostém rozporu. Ostatně i v samotných USA jde o otázky dlouze diskutované, které byly a dosud jsou předmětem řady právních sporů. Je jasné, že takzvaný veřejný zájem je leckdy v rozporu se zájmem vlastníka konkrétních práv, takže určení priority a nalezení kompromisu je procesem vleklým a někdy se zdá, že najít dobré a spravedlivé řešení je dokonce nemožné. (U nás to aktuálně vidíme v jiném oboru – výstavbě dálnic, kde je v protikladu veřejný zájem a zájmy vlastníků pozemků a případně i dalších účastníků řízení.)

Knihovnictví však přečkalo mnoho otřesů (včetně pálení a skartování knih za totalitních režimů), takže se jistě přenesou i přes dnešní spory a bude sloužit i dalším generacím. Jeho historie je totiž velmi dlouhá – za otce myšlenky zřízení první veřejné knihovny je považován Julius Caesar, na jehož podnět v roce 39 před našim letopočtem založil první takovou instituci básník Gaius Polio. V dobách rukopisně zhotovovaných svitků to byl jistě revoluční záměr, však také nedošlo k jeho významnějšímu rozšíření, což v pozdějších staletích nepochybně souviselo i s vysokou cenou knih (v knihovnách byly proto leckdy přiklady na řetězech) a negramotností velké části obyvatelstva. Teprve vynález knihtisku a zavedení povinné školní docházky byly nutnými předpoklady k zakládání skutečných veřejných knihoven, které pak sehrály velkou roli v řadě oblastí, u nás například v údobí národního obrození a ve vzdělávání a demokratizaci společnosti. Veřejné knihovny jsou totiž institucemi nesmírně demokratickými – zdaleka ne každý si může dovolit koupit vše, co by si rád přečetl, a o dětech a mládeži to platí dvojnásob. Sám rád vzpomínám na knihovnu na rohu ulic Čs. armády a Národní obrany v pražských Dejvicích, kam jsem jako desetiletý kluk chodíval nejméně dvakrát týdně a netrpělivě se vyptával, zda už byly vráceny knížky, které jsem si vyhlédl. A to byl můj tatínek milovníkem literatury a doma jsme měli obrovskou knihovnu! Přesto byl tenhle veřejný zdroj pro mě a leckteré mé spolužáky jedinečnou

odváděných knihovným vydavateli, a ještě palčivější je v případě knihoven digitálních. Autorské právo v Evropě totiž až nevyváženě straní právě autorům a držitelům práv, jejichž zájmy hájí doslova přehnaně a neproporčně ve srovnání s právy jiných osob v dalších oborech, takže „americké“ snahy o volné zpřístupnění děl jsou s ním v naprostém rozporu. Ostatně i v samotných USA jde o otázky dlouze diskutované, které byly a dosud jsou předmětem řady právních sporů. Je jasné, že takzvaný veřejný zájem je leckdy v rozporu se zájmem vlastníka konkrétních práv, takže určení priority a nalezení kompromisu je procesem vleklým a někdy se zdá, že najít dobré a spravedlivé řešení je dokonce nemožné. (U nás to aktuálně vidíme v jiném oboru – výstavbě dálnic, kde je v protikladu veřejný zájem a zájmy vlastníků pozemků a případně i dalších účastníků řízení.)

Knihovnictví však přečkalo mnoho otřesů (včetně pálení a skartování knih za totalitních režimů), takže se jistě přenesou i přes dnešní spory a bude sloužit i dalším generacím. Jeho historie je totiž velmi dlouhá – za otce myšlenky zřízení první veřejné knihovny je považován Julius Caesar, na jehož podnět v roce 39 před našim letopočtem založil první takovou instituci básník Gaius Polio. V dobách rukopisně zhotovovaných svitků to byl jistě revoluční záměr, však také nedošlo k jeho významnějšímu rozšíření, což v pozdějších staletích nepochybně souviselo i s vysokou cenou knih (v knihovnách byly proto leckdy přiklady na řetězech) a negramotností velké části obyvatelstva. Teprve vynález knihtisku a zavedení povinné školní docházky byly nutnými předpoklady k zakládání skutečných veřejných knihoven, které pak sehrály velkou roli v řadě oblastí, u nás například v údobí národního obrození a ve vzdělávání a demokratizaci společnosti. Veřejné knihovny jsou totiž institucemi nesmírně demokratickými – zdaleka ne každý si může dovolit koupit vše, co by si rád přečetl, a o dětech a mládeži to platí dvojnásob. Sám rád vzpomínám na knihovnu na rohu ulic Čs. armády a Národní obrany v pražských Dejvicích, kam jsem jako desetiletý kluk chodíval nejméně dvakrát týdně a netrpělivě se vyptával, zda už byly vráceny knížky, které jsem si vyhlédl. A to byl můj tatínek milovníkem literatury a doma jsme měli obrovskou knihovnu! Přesto byl tenhle veřejný zdroj pro mě a leckteré mé spolužáky jedinečnou

možností, jak si přečíst knížky, které jsme doma neměli. V šesté třídě jsme si díky pochopení mladé paní učitelky Bahíharové dokonce ve třídě založili knihovničku vlastní, každý do ní přispěl zapůjčením alespoň jednoho svazku, pečlivě zabaleného do bílého papíru, z níž jsem si taky vypůjčoval. Byla to tehdy pro nás velká událost a já si přes odstup více než půl století pamatuju na první titul, který jsem ještě tu noc přečetl při baterce v posteli pod dekou – jmenoval se *Na obzoru plachta bílá...*

Knihovny byly a jsou i komunitními centry, místy setkávání, což do určité míry u nás v dobách nesvobody plnily i jiné instituce zabývající se knihami – antikvariáty. Například v tom v Dláždéné ulici poblíž pražského nádraží Praha-střed se bylo možné zastavit a mezi regály se obrazně nadechnout jiné atmosféry, než byla ta venku, v sedmdesátých letech obzvlášť ideologizovaná. Vzpomínám si na hovory milovníků starých knih, jejichž jsem byl tehdy spíše jen náhodným posluchačem, a líbí se mi, že podobné dnes probíhají na diskuzních fórech na internetu.

Veřejným knihovnám je dokonce věnován samostatný zákon. Má číslo 257/2001 a řídí se jím na šest tisíc knihoven a jejich poboček, které u nás působí. V našem oboru mají své knihovny Poštovní muzeum v Praze a Svaz českých filatelistů, v digitálním prostoru působí už zmíněná knihovna Filaso. Více se o veřejných knihovnách můžete dozvědět na www.knihovny.cz nebo na www.archiv.knihovny.cz.

První „všeobecná“ veřejná knihovna v Praze byla otevřena v létě roku 1891. To bylo poměrně pozdě, ale už před tím u nás měly tradici knihovny církevní, školní a spolkové, ty však většinou sloužily jen omezenému okruhu zájemců. Je určitou ironií, že umístěna byla v bývalé věznici Na Zderaze v dnešní Praze 2. Uvádí se, že k dispozici bylo čtenářům na 3.300 knih. Počátkem 20. století se přestěhovala na Mariánské náměstí, kde jí pak Pražská městská pojišťovna jako sponzor zbudovala ve druhé polovině dvacátých let doslova palác – sídlo, v němž působí dodnes. Budova byla dokončena deset let od vzniku republiky, tedy před devadesáti lety, a nyní k tomuto výročí vychází poštovní známka.

Architektem budovy knihovny byl František Roith (1876-1942), rodák z Pardubic, pocházející z vlastenecké rodiny, která ho podporovala při studiu hned na třech vysokých školách – pražské české a německé technice a na vídeňské Akademii. Po první světové válce začala nová republika stavět reprezentativní budovy pro své ústřední úřady, pozadu nezůstaly ani banky a velké podniky, a to všechno přineslo řadu příležitostí pro architektky a stavení firmy. Roithovi bylo svěřeno navržení hned několika rozlehlých objektů, například dnešní Národní banky na nároží ulice Na Příkopě či ministerstva zemědělství na Těšnově v Praze. V oboru pošty je pro nás zajímavý dům Poštovního a šekového úřadu na Václavském náměstí (dnes tu sídlí Komerční banka), Ředitelství pošt a telegrafů v Brně či pošta v Jilemnici. Městská knihovna v Praze mezi nimi patří k nejznámějším, k čemuž jistě přispělo, že se ve své době řadila k nejmodernějším knihovnám v Evropě. Styl, v němž byla postavena, je nazýván oficiální pražskou architekturou v monumentálně akademickém duchu a dobře vystihuje tehdejší panující snahu zařadit Prahu

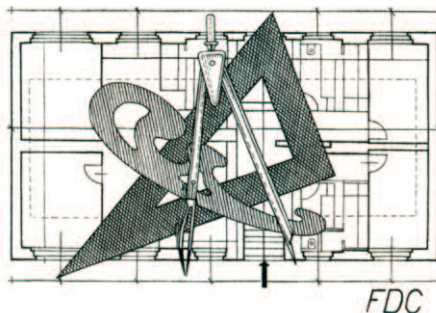
mezi přední evropské metropole. Mezi Roithovými realizacemi je obecně považována za nejkrásnější.

Budova Městské knihovny v Praze není zasvěcena jen knihám, je v ní pamatováno i na umění, a to na jejím pláštích, v interiéru i v účelu využití. Nalezneme tu sochy, vitráže, spoustu výtvarně pojednaných detailů (například dveřní kliky), strop vyzdobil František Kysela, jeden z tvůrců, kteří se počátkem dvacátých let účastnili soutěží vypsaných ministerstvem pošt a telegrafů na podobu našich nových poštovních známek. V knihovně je i galerie výtvarného umění, v níž v průběhu doby byla vystavena i díla, která pak vyšla na poštovních známkách (nebo šlo alespoň o autory, kteří takto byli představeni – například Antonín Slavíček).

Snahy o zbudování důstojného a moderního sídla knihovny jsou samozřejmě starší a nepochybně mají počátek už v dobách, kdy byl jejím ředitelem básník Antonín Sova (v úřadu 1898-1920). Je přitom škoda, že výročí knihovny nebylo využito – alespoň krajově – i k připomenutí této velké osobnosti, která po sobě – a to i v oboru knihovnictví a Městské knihovny v Praze obzvlášť – zanechala výraznou stopu. Vždyť i počátek Sovova ředitelského působení v Městské knihovně v Praze má letos jubileum – 120 let. Na druhé straně připomenutí nebyl ani Sovův nástupce ve funkci ředitele Jan Thon, za nějž byla knihovna vystavěna a od jehož úmrtí letos uplyne 45 let.

Známka má ale samozřejmě jen omezený rozměr a je celkem přirozené, že na ní byla představena především budova, k jejímuž výročí otevření byla vydána. Autor Jan Kavan na ní zobrazil průčelí se šesti sochami múz zastupujícími jednotlivá umění, dvě přitom předsadil před zářící střed s pohledem do interiéru (barvy jsou zvoleny dobře a střízlivě, přesto celek na něhomo může působit jako pohled do otevřeného krematoria...). Sochy jsou na našich známkách zpodobňovány spíše zřídka, jistě i proto, že ne každý tvůrce to umí; Kavanovi se to však povedlo. Celkové podání je důstojné, a přitom nestrunulé. Plocha je využita po okraj, a známka přitom nepůsobí přeplněně. Přestože byl k tisku využit ofset, geometrické tvary oken a sloupů vyvolávají dojem rytiny, stochastický rastr pak navozuje zdání rotačního hlubotisku. Ze všech těchto hledisek jde tedy o známku zdařilou, k čemuž samozřejmě přispívá i to, že byla vzorně vytištěna.

Výzdoba obálky dne vydání je konvenční, ale zřejmě to byl záměr, takže to nelze považovat za chybu – a nejvýš za nevyužitou příležitost (například k už zmíněnému připomenutí ředitelů Sovy a především Thona). Půdorys jednoho podlaží knihovny a rýsovací potřeby mají odkazovat na architekta Roitha, nejsem si však jist, zda v jeho době – tedy bezmála před sto lety – na-

FDC

příklad kružítko takhle skutečně vypadalo. Osvěžujícím detailem je podoba nápisu FDC, který je proveden mírně skloněným písmem, jako by jeho autorem byl projektant.

Razítko je nerozměrné a obsahuje správně zvolené symboly – rozevřenou knihu, srolovaný list papíru a psací brk. Nejasný je mi trojúhelník, který to vše rámuje (možná jde o symbol, že tohle všechno je teď pod jednou střechou?).

Na závěr se vraťme k titulku. Budova Městské knihovny v Praze byla první účelovou stavbou svého druhu u nás a nyní je první zase v jiném směru: Známká připomínající její výročí je první příležitostnou, na níž je použit nominál v písmenové podobě (dosud tomu tak bylo jen u známek výplatních). To je krok správným směrem, za který je třeba vydavatele, tedy ministerstvo průmyslu

a obchodu, i Českou poštu pochválit! Nejenže zvyšuje komfort pro uživatele poštovních služeb, ale současně s nimi (a rovněž s filatelisty) hraje čestnější hru, než je tradiční vydávání známek – tedy poukázek na čerpání listovních poštovních služeb –, z jejichž číslem vyjádřené hodnoty brzy ukousnou nemalou část stále se zvyšující poštovní poplatky. (Jestliže někdo zaplatil poště v roce 1993 tehdy aktuální poplatek za přepravu dopisu základního váhového stupně, nyní má jeho poukázka hodnotu nějakých deseti procent... – pošta přitom peníze dostala a spotřebovala už tehdy.) Z tohoto hlediska je tedy nová známka blýsknutím na lepší časy, v nichž by i další její příležitostné sestřičky mohly být jednou rovněž písmenové (potřebné konkrétní hodnoty na dorovnání výplatného by mohly být naopak ve výplatní řadě s atraktivními neutrálními tématy, která by byla používána po dlouhou dobu). FB